

Consequent denken en handelen Woord vooraf bij Het Dierendebacle

Johan Braeckman
Universiteit Gent

De Engelse schrijver Henry Stephens Salt (1851-1939) was tijdens zijn leven nauwelijks bekend, en dat is vandaag de dag niet anders. Toch schreef hij een veertigtal boeken en was hij op verschillende vlakken zijn tijd ver vooruit. In meerdere opzichten is hij zelfs onze tijd vooruit, wat misschien verklaart waarom zo weinigen vertrouwd zijn met zijn werk. Hij bepleitte op ethische gronden hervormingen in de gevangenissen en scholen, voerde actie tegen vivisectie, verdedigde vrouwenrechten en het pacifisme, kweekte eigen groenten, stichtte de *Humanitarian League* en bracht Mahatma Gandhi in contact met het werk van Henry David Thoreau, aan wiens leven en denken hij een boek wijdde. Via Gandhi leerde ook Martin Luther King de opvattingen van Thoreau kennen. De maatschappelijke invloed die Salt zodoende uitoefende is bijgevolg moeilijk te overschatten, nog los van de vele stukken die hij publiceerde over tientallen andere kwesties, van literaire kritiek tot het beschermen van zeldzame planten, en de talrijke vriendschappen die hij onderhield met diverse beroemdheden van zijn tijd, waaronder George Bernhard Shaw, Havelock Ellis en Sidney en Beatrice Webb. Maar de reden waarom ik hem hier onder de aandacht breng heeft alles te maken met zijn in 1892 gepubliceerde boek *Animals' Rights Considered in Relation to Social Progress*. Er waren reeds boeken over dierenrechten verschenen vóór Salt zijn ideeën neerpende, maar zijn boek was het meest helder, overtuigend en volledig. Salt maakt duidelijk dat het onmiskenbare feit dat dieren welzijnsgevoelige wezens zijn, ethische gevolgen heeft. In zijn tijd werd in brede kring reeds aanvaard dat alle mensen, ongeacht geslacht, leeftijd, huidskleur, nationaliteit, religie, enzovoort, pijn, geluk, verdriet, angst en andere emoties kunnen ervaren. Verlichtingsfilosofen zoals Jeremy Bentham wezen er reeds eerder op dat bewustzijn, hier in de betekenis van zogenaamde qualia te kunnen ervaren (pijn, geuren, smaken, genot,...), alle mensen in eenzelfde morele cirkel plaatst, en dat er geen goeie reden te bedenken is om niet-menselijke dieren, als ze diezelfde eigenschap hebben, buiten de cirkel te plaatsen.

Salt was het daarmee eens, en werkte, met verwijzingen naar Darwin, Schopenhauer en anderen, Benthams redenering verder uit. Als mensen rechten hebben, dan hebben dieren die ook, legt hij uit in het eerste hoofdstuk van zijn boek. Dat standpunt bracht hem niet alleen tot het verwerpen, op ethische gronden, van praktijken zoals de vossenjacht, de bonthandel en het doden van enorme aantallen vogels voor hun veren, die men in de hoedenindustrie gebruikte. Salt ging verder. Wie consequent is, denkt de morele principes die het handelen richting geven zo ver mogelijk door, en stemt er zijn gedrag op af. Salt verzette zich tegen het nodeloos pijnigen en doden van dieren in de amusements- en mode-industrie, maar begreep dat het kweken van dieren voor voedsel al evenzeer nodeloos is, in acht genomen het voorhanden zijn van alternatieven. Salt was dan ook vegetariër, en zijn opvattingen hierover zette hij reeds uiteen in 1886, in *A Plea for Vegetarianism*. Gandhi las dit boek als student in Londen, en gaf later aan dat de argumentatie ervan hem tot zijn bewuste keuze voor vegetarisme bracht.

Salt stierf in Brighton, Engeland, op 19 april 1939. Er werd een tekst voorgelezen die hij voor de gelegenheid zelf had geschreven. Hij noemt zichzelf een rationalist, een socialist, een pacifist en een 'humanitarian', en vervolgt: "Ik geloof absoluut niet in de huidige gevestigde religies, maar ik heb niettemin een diepe persoonlijke religieuze overtuiging – een geloof in

verwantschap, noem ik het – een geloof dat in de jaren die nog komen er erkenning zal zijn van de broederschap tussen alle mensen onderling, tussen landen, tussen mensen en dieren... Dit zal ons van onze huidige toestand van halve verwildering tot beschaving brengen, waar de barbarij van de oorlog, of het beroven van de armen door de rijken, of het onnadenkend gebruik van dieren door mensen, niet langer meer zal bestaan...”

Diverse zaken waarvoor Salt zich inspande, zijn ondertussen gerealiseerd. Kinderen, bijvoorbeeld, worden niet meer onderworpen aan zweepslagen in scholen, een praktijk die in Salts tijd in Engeland geregeld nog voorkwam. Ook de rechten van arbeiders en vrouwen zijn, in elk geval in westerse democratieën, nu veel meer gewaarborgd. Ongetwijfeld kan er nog veel verbeteren, maar de vooruitgang is onmiskenbaar. Er is evenwel één grote uitzondering. Salts boek over dierenrechten is ondertussen bijna honderdtwintig jaar oud. Wie het in onze tijd leest staat versteld, niet alleen van de grondigheid en degelijkheid van de argumentatie, maar meer nog van het actuele karakter ervan. Het lijkt wel alsof er nauwelijks iets is veranderd. Sterker, de situatie lijkt op diverse domeinen alleen maar erger geworden. Daarom is het nieuwe boek van Stijn Bruers zo belangrijk. Het merendeel van de argumenten die een radicaal andere visie op en behandeling van dieren bepleiten, is reeds door Salt en door twintigste-eeuwse auteurs zoals Peter Singer, Tom Regan, Gary Francione, David DeGrazia en, dichterbij huis, Michel Vandebosch naar voren gebracht. Onderling voeren deze auteurs filosofische debatten over de precieze betekenis van het begrip ‘rechten’, maar over de kern van de zaak zijn ze het eens: dieren hebben een morele status die ethische implicaties heeft voor de manier waarop de mens over dieren nadenkt en er mee omgaat. Minstens in die zin kan men het begrip ‘dierenrechten’ vruchtbaar gebruiken.

Alle argumenten die tegenstanders van dierenrechten konden bedenken zijn ondertussen door honderden auteurs uitvoerig en grondig gewikt, gewogen en te licht bevonden. Reeds Salt analyseert, betwist en weerlegt er verschillende. Maar uit de feitelijke omgang van de meeste mensen met dieren, en uit hun opvattingen over de morele status van dieren, blijkt dat de conclusies van het intellectueel debat dat reeds meer dan honderd jaar wordt gevoerd, allesbehalve zijn doorgedrongen, ondanks het indrukwekkende filosofische werk dat hieromtrent is verricht.

Stijn Bruers’ boek dat u in handen heeft, plaatst zich in de traditie van Henry Salt, Peter Singer, Michel Vandebosch en vele anderen. De auteur werkt met bewonderenswaardig volgehouden logica de centrale argumenten van de dierenrechtenethiek uit. Hij doet integere en ernstige pogingen om zichzelf onderuit te halen, door op zoek te gaan naar de bezwaren en tegenargumenten die men tegen zijn logica kan inbrengen. Telkens opnieuw is de uitkomst van zijn intellectuele oefening dat die bezwaren en tegenargumenten te licht wegen. Hij nodigt de lezer uit om zijn boek te bekritisieren, om op zoek te gaan naar de zwakke schakels in de redeneringen, om zijn argumentatie met één welgemikte intellectuele ippon te vloeren... De kans dat iemand daarin zal slagen, tenminste voor wat betreft de kernargumentatie, acht ik vrij klein, in acht genomen de enorme grondigheid waarmee de auteur is tewerk gegaan. Onafgezien van de kracht waarmee Stijn Bruers zijn argumenten ontwikkelt, laat hij de lezer ook nadenken over diverse culturele en maatschappelijke aspecten van onze verhouding tegenover dieren. Voor de grote meerderheid is het kweken, doden en eten van dieren nog steeds één grote morele blinde vlek. We staan niet stil bij de historisch gegroeide status die aan vlees is gekoppeld, we denken niet na over de ecologische, psychologische, economische, klimatologische en andere dimensies van de vleescultuur. Wie op ethische gronden stopt met het eten van dieren, ondervindt al snel psychologische, morele en andere weerstand. Het lijkt alsof de vegetariër of veganist centrale westerse waarden afwijst, alsof hij door de menselijke dominantie over dieren in vraag te stellen, minder respect voor mensen vertoont, of de waardigheid van mensen wil ondergraven. Stijn Bruers bespreekt en betwist dergelijke, en vele andere, opvattingen en redeneringen. Gaandeweg ontmaskert hij een lange lijst van

drogredeken die tegenstanders van dierenrechten hanteren. Ongetwijfeld zullen sommige lezers een aantal van Stijns meningen en bedenkingen te radicaal vinden, anderen zullen zijn boek als confronterend ervaren. Maar iedere lezer zal getroffen zijn door de intellectuele grondigheid en ethische eerlijkheid die op iedere pagina aanwezig is.

Stijn Bruers, auteur, activist en doctor in de natuurwetenschappen, schreef een boek over een buitengewoon belangrijk, maar tegelijkertijd sterk veronachtzaamd ethisch probleem van onze tijd. Het verdient een breed lezerspubliek.